

BRUGERINDDRAGELSE I RUSMIDDEL- BEHANDLINGEN

En af de centrale diskussioner indenfor rusmiddelfeltet de seneste årtier, og i velfærdsstatens indsatser i det hele taget, drejer sig om, hvordan brugerne og deres perspektiver, ønsker og behov inddrages bredt muligt i disse indsatser.

Dette tema har derfor også været centralt i flere af Center for Rusmiddelforskningens undersøgelser.

AF BAGGA BJERGE

Brugerinddragelse sættes for alvor på den socialpolitiske dagsorden med vedtagelsen af 'Lov om social service' i 1997. Med vedtagelsen understreges et nyt sæt af værdier og politiske tilgange inden for det sociale område (1, 2). Der lægges op til et nyt, helhedsorienteret menneskesyn med øget respekt for brugerne af velfærdsstatens indsatser samt mere individuelt tilrettelagte indsatser, hvori brugerne aktivt inddrages. Ideen er, at når borgere i højere grad føler sig hørt og set i deres kontakt med systemet, så vil indsatserne samtidig blive mere effektive, og brugerne vil også begynde at tage mere ansvar for deres eget liv. Tilgangen skal ses som et opgør med tidligere tiders tilgange til systemets såkaldte "klienter". Her blev disse mødt af systemets eksperter, som havde ret og pligt til at fortolke, definere og kategorisere såvel en given problemstillings karakter som mulige løsninger for individet. Eller som en behandler på et substitutionsbehandlingsprojekt, som Center for Rusmiddelforskning (CRF) undersøgte, præcist formulerer det:

"Der var de forkromede behandlere. Brugeren og behandleren satte sig ved et bord, og så var der én [behandleren], der vidste, hvad problemstillingerne handlede om, og som skulle redde den anden [brugeren] fra a til b" (3: 26).

Som også CRF 's forskning peger på, så skal det nye fokus på brugerinddragelse og helheds-

orienterede indsatser dog ses i sammenhæng med andre tendenser i velfærdsstaten såsom fokus på medbestemmelse, helhedsorientering, individuelle løsninger, men også et øget fokus på omkostningsreduktion, effektberegninger og dokumentation (1, 2).

Brugeren i behandling og som politisk aktør

I kølvandet på disse udviklinger oprettes en række tiltag i rusmiddelbehandlingen, hvilket er dokumenteret og analyseret i flere af CRF 's forskningsprojekter. Eksempelvis forestod CRF evalueringen af et treårigt forsøgsprojekt finansieret af socialministeriet i fire kommuner, der henvendte sig til socialt og helbredsmæssigt svagt stillede mennesker i metadonbehandling, og som havde et eksplicit fokus på en mere helhedsorienteret og brugerinddragende behandling (3, 4, 5, 6, 7, 8). Man søgte at imødekomme disse brugeres problematikker via indførelse af brugermøder, temadage og ture, inddragelse af brugerne i udarbejdelsen af handleplaner og mål for behandlingen, følgeskab til tandlæge, læge, sagsbehandler etc. Parallelt hermed har CRF også undersøgt brugerinddragelse og den ændrede relation mellem brugere og professionelle på væresteder, herberg og i relation til gadesygepleje (9, 10). Udgangspunkt for disse studier udsprang primært af 'Gadeplansprojektet' (1999-2002), som undersøgte hverdagslivet for stofafhængige i tre danske byer (11, 12).

Endvidere opstår i 1990'erne momentum for, at forskellige brugerforeninger – og interesseorganisationer – etableres, hvilket CRF også har forsket i. Den første af sin slags, 'BrugerForeningen for aktive stofbrugere', ser dagens lys i 1993 og er en interesseorganisation for aktive stof- og metadonbrugere (13). Fra 1995 var foreningen repræsenteret i Narkotikarådet under Socialministeriet, et rådgivende organ bestående af brugere og professionelle, som bidrog med viden og erfaringer til udvikling af nye politikker. I 2002 blev rådet erstattet af 'Rådet for Socialt Udsatte', hvor BrugerForeningen ikke opnåede repræsentantskab (14, 15). Dog inviteres foreningen til at kommentere på høringer, som eksempelvis i forbindelse med indførelse af stofindtagelsesrum (15, 16). Endvidere indgår foreningen i netværk med andre interessenter på området, eksempelvis 'Gadejuristen', der blev stiftet i 1999, og som yder udgående retshjælp og andre ydelser til udsatte mennesker.

Særligt fra 2010 og frem etableres lokale udsatte råd i flere af landets kommuner. Disse råd sammensættes af både brugere og behandlere, socialarbejdere m.fl. og har til hensigt bl.a. at skabe opmærksomhed på løsninger af udsattes problemstillinger, være med til at udvikle metoder, der sikrer brugerinddragelse, samt vejlede politikere og beslutningstagere om spørgsmål vedrørende udsathed. Forskere fra CRF har i flere tilfælde deltaget i sådanne råds-møder for at præsentere og diskutere aktuelle emner som eksempelvis brugerinddragelse.

Fra idé til praksis

Forskning fra CRF viser, at brugerinddragelse trods lovgivning, gode intentioner og hensigts-erklæringer kan være vanskeligt at omsætte til praksis (3, 5, 6). Eksempelvis kræver det som bruger overskud at skulle planlægge og gennemføre en aktivitet, fx en fisketur, langt ude i fremtiden, når éns hverdag ofte er præget af akutte problemstillinger som pengemangel,

stoftrang, konflikter og somatiske problemer, men også af manglende lyst til at påtage sig en alt for aktiv rolle i dagligdagen. Derudover viser CRF 's forskning, at det også har betydning, at rusmiddelbehandlere og andre stadig indtager en magtfuld position i forhold til fx udlevering af metadon, hvilket alt sammen kan vanskeliggøre brugerinddragelsen (17, 18, 19). Og endelig viser vores forskning, at når hele indsatsen så lykkes, så lykkes det ofte kun for en lille del af de mest ressourcerfulde brugere, og det tager meget lang tid og mange kræfter for alle involverede. Med andre ord er brugerinddragelse ofte lettere sagt end gjort (6).

Når det er sagt, så dokumenterer CRF 's forskning også, at brugerinddragelse er til stede i praksis, lovgivning og lokale retningslinjer som noget, der muliggør et større udvalg af projekter, indsatser, metoder og tilgange til rusmiddelproblematikker, hvor den enkelte bruger i højere grad føler sig hørt, men det kræver en kontinuerlig indsats med at justere og eksperimentere med, hvis vi som samfund mener, at brugernes stemme i endnu højere grad skal høres (18, 20). Et sted at begynde i praksis kunne være, at brugere eksempelvis via de mange lokale råd igen kan få en mere central stemme i udfærdigelsen af lokale, men også nationale politikker, som vedrører dem. For vores eget vedkommende på CRF kunne det eksempelvis også være at inddrage brugerne mere aktivt i forskningsprojekter, hvilket man i mange andre europæiske land har arbejdet systematisk med de senere år, og herigennem sikre brugerne en tydeligere stemme.

Referencer

- (1) Asmussen, V. & Jöhncke, S. 2004. Indledning. Perspektiver på brugere. I Asmussen, V. & Jöhncke, S. (red.), Brugerperspektiver. Fra stofmisbrug til socialpolitik? Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- (2) Bjerger, B. & Selmer, B. 2007. Indledning: Med borgeren i centrum? Vilkår og muligheder i forhold til udsatte grupper. I Bjerger, B. & Selmer, B. (red.) Det sociale

- arbejdes daglige praksis. Perspektiver på brugerinddragelse og retssikkerhed. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- (3) Bjerge, B. 2005. Empowerment og brugerinddragelse i praksis: mellem forestillinger og det muliges kunst. En antropologisk analyse af forestillinger om "godt" socialt arbejde i relation til praksis blandt svagtstillede metadonbrugere, Aarhus, Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet.
- (4) Pedersen, M. U. & Asmussen, V. 2002. Metadon-projektet. Design og metode, Århus, CRF-publication, Aarhus Universitet.
- (5) Asmussen, V., Kolind, T. & Pedersen, M. U. 2003. Metadon-projektet. Delprojektet og brugerne, Center for Rusmiddelforskning, Århus Universitet, CRF-publikation.
- (6) Bjerge, B., Nielsen, B. & Frank, V. A. 2014. 'Rationalities of Choice and Practices of Care. Contemporary Drug Problems, 41, 57-90.
- (7) Frank, V. A. & Bjerge, B. 2011. Empowerment in drug treatment: dilemmas in implementing policy in welfare institutions. *Social Sciences & Medicine*, 73, 201-208.
- (8) Kolind, T. (2007). Form or content: The application of user perspectives in treatment research. *Drugs: Education, Prevention & Policy*, 14, 3, 261-275.
- (9) Grytnes, R. 2004. Hygge med hensigt_ Væresteder for stofbrugere. I Asmussen, V. & Jöhncke, S. (red.), *Brugerperspektiver. Fra stofmisbrug til socialpolitik?* Aarhus: Aarhus Universitetsforlag. 147-168.
- (10) Stiger, C. 2008. Caught in-between: Dilemma management at a hostel for the homeless. In Frank, V. A., Houborg, E. & Bjerge, B. (red.) *Drug Policy. History, Theory and Consequences.* Aarhus: Aarhus Universitetsforlag. 37-59.
- (11) Spannow, K. E. & Asmussen, V. 2001. På gaden og henne om hjørnet. Foranstaltninger i relation til forekomst og brug af illegale stoffer i tre danske byer. Center for Rusmiddelforskning.
- (12) Houborg, E. (2006). Stofmisbrug, metadon, subjektivitet. Historiske og aktuelle fremstillinger af stofmisbrug. Ph.d.-afhandling, Sociologisk Institut. København, Københavns Universitet.
- (13) Frank, V. A., Anker, J. & Tammi, T. (2013). Drug User Organizations in the Nordic Countries – Local, National, and International Dimensions. *Substance Use & Misuse*, 47:462-473.
- (14) Houborg, E. 2012. The political pharmacology of methadone and heroin in Danish drug policy. *Contemporary Drug Problems*, 39, 155-192.
- (15) Bjerge, B., Duke, K., Frank, V. A., Rolando, S. & EisenbachStangl. (2016). User groups as stakeholders in policy processes. In Hellman, M., Berridge, V., Duke, K. & Mold, A. (red.). *Concepts of Addictive Substances and Behaviours Across Time and Place.* Oxford: Oxford University Press, 107-128.
- (16) Houborg, E. & Frank, V. (2014). Drug consumption rooms and the role of politics and governance in policy processes. *International Journal of Drug Policy*, 25, 5, 972-77.
- (17) Dahl, H. V. (2006). The methadone game: Control strategies and responses. In Fountain, J. & Korf, D.J. (red.), *Drugs in society. European perspectives.* Oxford/New York: Radcliffe Publishing, s. 102-115.
- (18) Bjerge B., Brown, C. & Danielsen, G. 2016. User Perspectives. I Kolind, T., Hunt, G. & Thom, B. (red.) *The SAGE Handbook of Drug & Alcohol Studies: Social Science Approaches: Sage Publications.* 529-542.
- (19) Frank, V. A. & Bjerge, B. 2011. Empowerment in drug treatment: dilemmas in implementing policy in welfare institutions. *Social Sciences & Medicine*, 73, 201-208.
- (20) Houborg, E. (2003). Producing the voice of the socially excluded people. I Houborg, E. & Tøgerstedt, C. (2003). *Introduction.* NAD Publication, 43, 33-50.